

"לא רוצה לדעת מה הם עשו, מוזיקה לא מכירה את העבר רק את ההווה"

Print Edition

מור שמעוני
10/21/2018

עשרות אסירים ויתרו בשבוע שעבר על מנוחת הצהריים שלהם והתייצבו לקונצרט של מוזיקה קלאסית בין כותלי הכלא. מור שמעוני ביררה האם המפגש הלא שגרתי אכן יכול לסייע לשוב לדרך הישר

הנגנים מוכנים על הבמה, אוחזים בכליהם, מיישרים את גבם. הקהל משתתק, כחכוחים נבוכים בגרון, העיניים נשואות קדימה. ציוץ ציפורים ורחש עלים הם כל מה שנשמע, רגע לפני שהקשת תכה במיתרי הכינור. "בבקשה לכבות פלאפונים", מבקש מישהו וכולם מיד מבינים את הבדיחה. איש בקהל אינו מחזיק ברשותו מכשיר סלולרי. הם גם כולם לבושים באופן דומה – מדים כתומים. הם לא ילכו הביתה בתום המופע. הם אסירים. ובכל זאת, הם בחרו להיות פה. להאזין לקונצרט מוזיקה קלאסית. רגע תרבותי, רגוע, עילאי, בתוך החיים הלחוצים, העצובים, המוגבלים שלהם. רגע אחד בכלא מעשיהו.

חברי רביעיית כלי המיתר מופיעה כאן היום מטעם עמותת "מוזתיקה", אשר שמה לה למטרה להופיע בפני אוכלוסיות מיוחדות. מדי שנה, בחודש אוקטובר, מקיימים הנגנים בהתנדבות עשרות הופעות בבתי חולים פסיכיאטריים, במקלטים לנשים מוכות, במסגרות לאנשים עם מוגבלויות, בפני ילדי פליטים, מחוסרי בית וכן אסירים. דווקא במקומות האלה, אומרים חברי העמותה, מסתתר הקהל הקשוב ביותר, הסקרן ביותר, המוקיר ביותר, זה שמביא אותם לנגן באופן המוצלח ביותר כאמנים.

ומה זה עושה עבור הקהל? האם יש במוזיקה הזאת, השונה כל כך מזו שהם רגילים להאזין לה, כדי לשבור את החומות שסוגרות עליהם - בין שאלה חומות הכלא, המחלקה הסגורה, המקלט או הראש שלהם? האסירים, יש מי שיאמר באופן מפתיע, עטים על ההזדמנות להאזין למוזיקה שונה. "לפתח דברים חדשים בראש", כך אומר אופיר (שם בדוי), בחור צעיר המרצה עונש מאסר בגין עבירת אלימות. "בדרך כלל אני שומע מוזיקה אלקטרונית, מזרחית, פופ, טראנס. שום דבר שקשור למוזיקה קלאסית".

קהל מטרה

כ-80 אסירים, כולם רוכשים השכלה כזו או אחרת בין כותלי הכלא, התקבצו ביום רביעי בשעת הצהריים בחצר מרכז החינוך בכלא מעשיהו. בעבר היה בית הסוהר, השוכן במתחם של שישה בתי סוהר בעיר רמלה, בסיווג ביטחוני נמוך, אכלס בעיקר עברייני צווארון לבן וכאלה שביצעו עבירות קלות, ונחשב בעל תנאי כליאה קלים יחסית. האסירים הורשו להסתובב בין האגפים הפתוחים, ושטח הכלא נראה היה דומה יותר לבסיס צבאי מאשר למתקן לכליאת עבריינים. בין הדמויות המוכרות שאכלסו את מעשיהו ניתן למנות את שר הפנים אריה דרעי, הנשיא לשעבר משה קצב, ראש הממשלה לשעבר אהוד אולמרט, ובימים אלה מרצה כאן את עונשו הטייקון הנופל נוחי דנקנר.

בתחילת העשור שינה שירות בתי הסוהר את הסיווג של מעשיהו לבינוני, וכיום הוא קולט גם אסירים מסוכנים יותר. בהתאמה עובו חומות הכלא באמצעות גדרות תיל חכמות, ואסירים במדים כתומים אינם נראים בשטחים הפתוחים שבין האגפים שלא בליווי אנשי סגל. מרכז החינוך מציע לאסירים לנצל את הזמן הפנוי שתקופת המאסר זימנה להם ולהשלים השכלה. יש כאן כאלה שלומדים לראשונה בחייהם קרוא וכתוב, יש כאלה שמשלימים שמונה שנות לימוד ויש כאלה ש-12. גם קורסים של האוניברסיטה הפתוחה מציע המרכז, על חשבון כספו של האסיר או משפחתו.

היום מציע המרכז לתלמידיו האסירים קונצרט מוזיקה קלאסית. "אף על פי שהקונצרט מתקיים על חשבון הזמן הפנוי של האסירים, שמשמש אותם לרוב למנוחת הצהריים, ולא על חשבון עבודה או לימודים, כולם הגיעו. אף אחד לא ביקש להשתחרר ולא להיות נוכח", אומרת בסיפוק כלאי זמר זקס-תשובה, קצינת חינוך של שב"ס ורכזת ההשכלה בכלא מעשיהו. "האסירים אוהבים כל פעילות עם הפוגה. כשאנחנו מביאים לכאן פעילויות כמו הקונצרט הזה, המחשבה מאחורי זה היא שתקופת המאסר היא הזדמנות לחשוף אותם לדברים שהם לא נחשפו אליהם קודם לכן, להרחיב את האופקים שלהם מעבר למוכר ולידוע. זה בא לידי ביטוי לא רק בקונצרטים, אלא בפעילויות כמו חוגי יוגה ומדיטציה ועבודה עם בעלי חיים".

לדברי זקס-תשובה, "יש משהו בלהכניס את החוץ פנימה, לכאן, לתוך הכלא, לנרמל את המקום. הרווח של האסירים הוא בהרחבה של הראייה ושל התפיסה, בדיוק כמו שאנחנו מנסים לשנות הרגלים שלא תרמו להם בעבר. זה מאפשר להם לרכוש כלים חדשים. גם תרבות היא כלי. הקונצרט מתרגל התנהגות נורמטיבית – לכבד את ההופעה, להכיר תודה לאנשים אחרים שהגיעו לכאן ותרמו מזמנם בהתנדבות. אנחנו רואים שהאסירים בהחלט יודעים להעריך דברים כאלה".

מחיאות כפיים מאופקות מסמנות את תחילת הקונצרט. יוהנס ברהמס וניקולו פגניני ממלאים את החלל הפתוח. על הבמה הכנר הוורשאי יקוב יקוביץ' והישראלים - הכנר יאמן סעדי, הצ'לנית ליה חן פרלוב והוויולנים קתרין שפיגל ואברי לויטן, מייסדה ומנהלה המוזיקלי של "מוזתיקה". הקהל מורכב מאנשים מכל הגילים, מצעירים ועד מבוגרים, ערבים ויהודים, שעברו בדיקה מוקדמת כדי לוודא שאין מניעה שייפגשו ושלא ינצלו את המפגש לסגירת חשבונות.

כעת כולם, כאיש אחד, מאזינים בקשב רב לכלי המיתר. הם אינם מסירים את עיניהם מהבמה. נראה כאילו לכמה רגעים הם אינם כאן, בחצר שבין המבנים היבילים, תחת שמש שקופחת מעל יריעת הצללה קרועה למחצה, על כיסאות הפלסטיק השחורים, אלא באולם קונצרטים מרופד ומוזהב בווינה הקרירה.

מי שעומד מאחורי הקונצרט היום, אברי לויטן, דווקא מכיר היטב את אולמות הפאר האלה. הוא הופיע באולמות החשובים בעולם, ובהם הפילהרמוני בברלין, הקונצרטהאוס בווינה, האודיטוריום הלאומי במדריד, אולמות אוג'י וקאזאלס בטוקיו, אולם קומבו בסיאול, האולם הפילהרמוני הלאומי בוורשה, אולם ניברוקן בשטוקהולם ועוד.

לויטן (45), אמן מוערך הפועל בברלין, ניגן, בין היתר, עם הפילהרמונית הלאומית של קייב, הפילהרמונית של ליטא, הסימפוניית הנורדית, הפילהרמונית של לודז', הפילהרמונית של צ'ילה, הקאמרית הפולנית ועוד. בשנים האחרונות הוא מקדיש את מרבית זמנו לקידום "מוזתיקה" בעולם. זאת השנה הרביעית שבה הוא מגיע לנגן במעשיהו. "יש פה פרצופים שאני כבר מכיר", הוא מספר. "אני אומר להם שאני שמח לראות אותם שוב, אבל מצד שני מקווה לא לראות אותם פה יותר".

כאן הוא עולה לבמה במכנסיים קצרים ובכפכי אצבע. "אנחנו מוציאים החוצה את כל הגיטונות של במות קונצרטים", הוא מסביר. "מנגנים מוזיקה נטו. התפיסה היא חינוכית-מוזיקלית, רעיון אגואיסטי בעצם, כיצד לגרום לתלמידים שלי לנגן טוב יותר. זה משרת את התפתחותו של המוזיקאי כאמן ויוצר עבורו מקום חדש בתרבות המוזיקה והקשר שלה עם החברה. אמנות הנגינה בקונצרט אמיתי לא נלמדת בשום שיעור, אלא רק במהלך הופעה אמיתית מול קהל. דווקא קהל שהוא פחות מנוסה וטולרנטי מהקהל של היכל התרבות מחייב אותם לנגן באופן מושלם – אחרת הקהל יאבד סבלנות".

שקט מוחלט

לויטן מתגאה בכך ש"מביאים לאסירים כל מיני הופעות, מוזיקה מזרחית, בדרנים – ודווקא אצלנו הם בשקט מוחלט. בישראל מקשרים מוזיקה מסוימת עם קבוצה מסוימת של אנשים, עדה, אבל אין קשר. זה הכל מומצא. אנחנו מנגנים לפליטים מאפריקה, והם נהנים. אין לזה קשר לפוליטיקה. יש במוזיקה משהו מרגיע, מוזיקה היא השפה הראשונה של האדם. השבוע ניגנו בבית ספר לחינוך מיוחד, בפני ילדים עם הפרעות קשות של קשב וריכוז. ניגנו את 'ליל זוך' של ארנולד שנברג, יצירה מסובכת אפילו לפילהרמונית, 32 דקות רצופות, בלי פרקים. הילדים ישבו בשקט מדהים. בסיום אחד הילדים אמרו: 'הייתי כל כך שקוע במוזיקה, שלא חשבתי על שום דבר אחר'. הביצוע צריך להיות יוצא מן הכלל כדי להשיג תוצאות כאלה של קשב".

לדברי לויתן, לצד הופעות מול קהלים כמו נשים מוכות וחולים, אין לו בעיה לנגן מול אסירים - מי שפגעו, חטאו והכאיבו: "אני מנגן לכל אדם באשר הוא אדם. זאת העבודה שלי. יש שוטר, יש עיתונאי, יש אופה לחם. אני עושה מוזיקה. התוכנית היא בעלת אימפקט חברתי גבוה. אני גם לא רוצה לדעת מה הם עשו. מוזיקה לא מכירה את העבר ולא את העתיד. היא ההווה. מוזיקה היא לא סתם בידור. זאת זכות אנושית. ניגנו פעם בפני חולים במחלקה אונקולוגית בברלין. אחרי ההופעה אמר לי אחד האונקולוגים שהמוזיקאים יותר חשובים מהם. המוזיקה חיזקה את החולים".

התוכנית של לויתן חובקת עולם. "מוזתיקה", שילוב של המילים "מוזיקה" ו"אתיקה", פועלת לא רק בישראל אלא גם בגרמניה, פולין וספרד, ומשתפת פעולה גם עם גורמים בסין, בצרפת ובשוודיה. ממעשיהו עוברים חברי הלהקה לנגן בפני עצורים בכלא ניצן וכן בפני אסירות בנווה תרצה.

לפני שיעזבו, בתום הקונצרט הקצר, הקהל מוחא כפיים בשקט. לויתן מציע למי שמעוניין לשאול שאלות. אחד האסירים קם על רגליו ובמבטא ערבי כבד אומר בפשטות: "תודה רבה. נהנינו מאוד מהמופע וגם למדנו על המוזיקה שלכם". "לא ידענו איזו הופעה תהיה", מסכם האסיר אופיר. "רציתי לשמוע, להכיר, לפתוח את הראש. אני חושב שכולם הקשיבו. מי שלא רצה, מצא את הדרך להתחמק. נתתי צ'אנס והיה לא רע".

חזור לכתבה המקורית הדפס